

KAPITTEL 6

INTERESSE OG ENGASJEMENT

Interesse for og engasjement i det som skjer i samfunnet, regnes i alle demokratiske land som en både ønskelig og nødvendig side ved det å være en god samfunnsborger. Mange regner deltakelse ved stortings- og kommunevalg som det viktigste målet på engasjement i vårt samfunn. Andre mål er medlemskap i politiske partier og interesseorganisasjoner, vilje til å stille til valg og deltakelse i lokalsamfunnet og i fredelige demonstrasjoner.

Civic-undersøkelsen kartlegger elevenes interesse for samfunnsspørsmål og politikk og deres nåværende og framtidige engasjement og deltakelsesprofil. Det gjøres ved hjelp av en rekke spørsmål som både direkte og indirekte gir indikasjoner på interesse og på hvordan elevene opplever seg beredt til å tre inn i ulike oppgaver i samfunnet. Oppgavene finnes både innenfor den representative delen av demokratiet og innenfor den mer deltakerorienterte delen.

Interesse for politikk

Elevenes interesse for politikk blir kartlagt *direkte* når de svarer på spørsmål om interesse. Og *indirekte* når de svarer på hvor mye og med hvem de diskuterer politiske spørsmål, og om de følger med på nyheter i mediene.

Hovedresultater

- Fire av ti elever i videregående skole svarer at de er interessert i politikk.
- Interessen for politikk er betydelig sterkere blant elever i videregående skole enn blant elever i grunnskolen.
- Guttene er mer interessert i politikk enn jentene, og elever på allmennfag er mer interessert enn elever på yrkesfag.
- To av ti elever svarer at de diskuterer politikk både hjemme, med jevnaldrende og med lærere på skolen. Nær åtte av ti elever diskuterer politikk i en av disse situasjonene.
- Kunnskaper og ferdigheter er viktig både for politisk interesse og for vilje til å diskutere politikk.

- En svært stor del av de norske elevene følger med på fjernsynsnyheter og leser avisnyheter av og til eller ofte.

Elevene i undersøkelsen har tatt stilling til følgende utsagn: *Jeg er interessert i politikk*. Svarene fordeler seg på alternativene *svært uenig*, *uenig*, *enig*, *svært enig* og *vet ikke*. 37% av elevene erklærte seg for *enig* eller *svært enig* i utsagnet. 7 % av de norske elevene svarte her *vet ikke*.

Denne relativt lave politiske interessen bekreftes av andre undersøkelser, blant annet gjennomført av NOVA (Ødegaard og Lidén 2002). Her pekes det på elevenes mulige oppfatning av politikk som partipolitikk, noe som også er vårt inntrykk. En må derfor være varsom med å tolke de relativt lave tallene for politisk interesse som lav interesse for samfunnsspørsmål. Elevene tegner et bilde av den gode voksne samfunnsborger som en som er meget interessert i miljøspørsmål og menneskerettighetsspørsmål. Det tyder på noe annet. Ødegaard og Lidén skriver også at ungdom deltar mer i politiske aktiviteter enn andre aldersgrupper. De deltar oftere og med et bredere spekter av politiske aktiviteter enn voksne. Og det synes også som de er tiltrukket av aksjonsrettet aktivitet. Noe som også Civic-undersøkelsen tyder på.

Elevene har også tatt stilling til utsagnet *når politiske spørsmål eller problemer blir diskutert, har jeg vanligvis noe jeg gjerne vil si*. Her svarer 59% av elevene at de er *enig* eller *svært enig* i utsagnet, mens 10% svarer *vet ikke*. Andelen elever som her gir en indikasjon på en viss politisk interesse, ligger godt over antallet som erklærte seg interessert i politikk.

Sammenlikning mellom skoleslag

Det er en betydelig økning i antall elever som erklærer seg som interessert i politikk fra 9. klasse til 2. klasse i videregående skole. I 9. klasse var prosenten interesserte 28, økningen er altså på 9 prosentpoeng, noe som tilsvarer en tredjedel av 9.-klassingene som svarte at de var interessert.

Hvis vi sammenlikner elever på allmennfag og elever på yrkesfag, finner vi også relativt store forskjeller. 44% av elevene på allmennfag sier seg interessert, mens det bare gjelder for 30% av elevene på yrkesfag. Vet ikke-prosenten er også mindre blant elevene på allmennfag.

Andre forskjeller i de norske elevenes svar

Det er forskjell mellom gutter og jenter når de rapporterer interesse. Av guttene sier 43% at de er interessert, mens det bare gjelder 32% av jentene. Flere gutter enn jenter svarer også at de er *svært interessert*.

Interessen for politikk hos elevene er også langt høyere blant dem som vet mest om demokrati og demokratiske institusjoner, enn den er blant dem som presterer

i nederste kognitive kvartil. Interessen blant elevene i det høyest skårende kognitive kvartil er i gjennomsnitt 59%, mens den blant elevene i det lavest skårende kvartilet er 24%. Interesse synes nær knyttet til kunnskaper og ferdigheter.

Interesse på klassenivå

Det er svært stor forskjell på gjennomsnittet for interesse i den klassen der elevene svarer at de er minst interessert, og den klassen der elevene svarer at de er mest interessert. I de minst interesserte klassene har elevene nesten bare krysset av for *lite interessert*. I de mest interesserte klassene har de fleste elevene krysset av for *svært interessert*.

Såpass store forskjeller kan være en indikasjon på lærers og klassemiljøets betydning for utvikling av politisk interesse. Det kan også skyldes valg av studieretninger.

Internasjonale forskjeller

Tabell 6.1: Internasjonal interesse for politikk (fordeling i prosent)

Land	Andel elever som er enige eller sterkt enige i utsagnet "Jeg er interessert i politikk"			
	Grunnskole		Videregående skole	
Chile	♦	46 (1,4)	54 (1,1)	
Danmark	♦	30 (1,0)	62 (1,3)	
Estland	♦	34 (1,1)	47 (1,6)	
Israel		i.d. i.d.	58 (0,9)	
Kypros		66 (0,9)	63 (1,8)	
Latvia	♦	41 (1,1)	50 (1,6)	
Norge	♦	31 (1,1)	40 (1,4)	
Polen		43 (1,9)	44 (1,0)	
Portugal	♦	35 (1,2)	43 (1,2)	
Russland	♦	54 (1,6)	63 (1,4)	
Slovenia		35 (1,1)	36 (1,4)	
Sveits (tysk)	♦	33 (1,1)	46 (2,8)	
Sverige		23 (1,5)	44	
Tsjekkia	♦	28 (1,0)	41 (1,1)	
Int.gj.snitt		38 (0,3)	49 (0,4)	

Norge: videregående skole, elever allmennfag: 47 %

( ) Standardfeil er angitt i parentes.

i.d.: Ikke deltatt

Forskjeller som er signifikante på 0,05 nivå.

Source: IEA Civic Education Study, Older Population of Upper Secondary Students tested in 2000.

Ulikheter i alder og utvalg gjør internasjonale sammenlikninger komplisert. I tillegg er elevene som har svart *vet ikke*, tatt ut av den internasjonale tabellen. Det fører til en økning av interessetallene. Interessen for politikk synes likevel mindre i Norge enn i de fleste andre land som deltar i denne undersøkelsen. Det internasjonale gjennomsnittet for interesse blant elevene som har tatt stilling, er 49%, mens det blant de norske elevene er 40%, og i allmennfag i Norge er det 47% når *vet ikke*-gruppen tas ut. Av tabell 6.1 fremgår det videre at elevene i Sverige svarer elevene omtrent som de norske, mens det blant de danske elevene blir rapportert om over 60% interesse.

Bare elevene i Slovenia svarer at de har lavere politisk interesse enn de norske. Sterkest politisk interesse finner vi i land som Russland og Danmark.

Gjennomgående viser de eldre elevene at de har større politisk interesse enn den som ble kartlagt blant 14-åringene. Slik er det også i alle de tre nordiske land. Men i et land der 14-åringene skåret høyt, Kypros, er det en synkende interesse.

I noen land er det signifikante forskjeller i interesse mellom jenter og gutter. I en del land, blant annet i Danmark, er jentene mer interessert. I andre land, blant annet i Norge, er guttene mer interessert. I noen land, blant annet i Sverige, er interessen omtrent lik blant gutter og jenter.

Diskusjoner om politikk

Et indirekte uttrykk for interesse for politikk finner vi i elevenes svar på spørsmålene om *i hvilken grad* de diskuterer politikk med henholdsvis jevnaldrende, foreldre/familie og lærere. Spørsmålene er splittet opp og skiller mellom norsk politikk og internasjonal politikk. Elevene kunne krysse av for fire svaralternativer: *aldri*, *sjelden*, *av og til* og *ofte*. De kunne også krysse av for *vet ikke*, men bare et forsvinnende lite antall elever brukte dette alternativet.

Tabell 6.2: Diskusjoner om politikk (fordeling i prosent)

Hvor ofte er du med på diskusjoner om det som skjer i norsk politikk?		<i>Aldri/sjelden</i>	<i>Av og til /ofte</i>	<i>Vet ikke</i>
L1	med andre ungdommer	38	51	1
L2	med foreldre eller andre voksne i familien	40	59	1
L3	med lærere	57	41	1
Hvor ofte er du med på diskusjoner om det som skjer i internasjonal politikk?		<i>Aldri/sjelden</i>	<i>Av og til /ofte</i>	<i>Vet ikke</i>
L4	med andre ungdommer	59	40	2
L5	med foreldre eller andre voksne i familien	52	47	2
L6	med lærere	64	34	2

59% av elevene svarer at de diskuterer nasjonal politikk *av og til* eller *ofte* med foreldre eller andre voksne. I noe mindre grad diskuterer de nasjonal politikk med jevnaldrende (51%), eller med lærere (41%). Når det gjelder internasjonal politikk synker tallene til 47% (med foreldre andre voksne), 40% (jevnaldrende) og 34% (lærere).

Et relativt høyt antall elever sier at de diskuterer både norsk og internasjonal politikk. Flest sier at de gjør det *av og til*, men noen har også krysset av for *ofte*. Vanligst er det at elevene diskuterer politikk i hjemmet, nær halvparten krysser her av for *av og til* eller *ofte*. Noe mindre vanlig er det å diskutere politikk med jevnaldrende og lærere, men også her går ca. en tredjedel av svarene i positiv retning.

Elevene svarer at de i noe større grad diskuterer nasjonal politikk enn internasjonal politikk. Og de diskuterer mer med sine foreldre og andre voksne utenfor skolen enn med sine lærere. Et flertall av elevene svarer at lærere ikke diskuterer politikk. Det kan synes noe overraskende, men kan være et utslag av elevenes politikkoppfatning. «Politiske» diskusjoner som foregår i samfunnslære eller historie, kan ha en slik form at elevene ikke oppfatter temaene som politiske. En annen mulig forklaring kan være at lærere ikke ønsker å framstå som politiske, og at de derfor avstår fra å delta i politiske diskusjoner i klasserommet.

Det er ikke alltid slik at det er de samme elevene som diskuterer politikk med familie, jevnaldrende eller lærere. Noen diskuterer bare med jevnaldrende, andre bare med foreldre/familie, og noen bare med lærere. 22% av elevene sier at de diskuterer politikk i *alle* situasjonene. 75% sier at de diskuterer politikk i minst én av dem. Dette siste tallet er langt høyere enn tallet for dem som er politisk interesserte, og viser at de som sier de ikke er interessert, i alle fall ikke er helt uinteressert. Det er derfor en viktig korrigerende inntrykket av relativt lav politisk interesse.

Forskjeller mellom skoleslag

Tabellen viser at det blir vanligere å diskutere politikk med andre ungdommer når elevene har gått flere år på skolen. Det gjelder særlig norsk politikk, men også internasjonal. Det kan synes som om både interesse og evne øker, særlig hos elevene på allmennfag. Politiske diskusjoner med foreldre og andre voksne er vanligere enn diskusjon med andre ungdommer. Hele seks av ti elever på allmennfag svarer positivt på dette.

Minst vanlig er det å diskutere politikk med lærerne. Her er heller ikke forskjellene mellom videregående skole og grunnskole så stor, men forskjellen mellom svarene fra elevene på allmennfag og elevene på yrkesfag er meget

interessant. Overraskende nok svarer en større andel elever fra yrkesfag enn fra allmennfag at de diskuterer norsk politikk med sine lærere.

Tabell 6.3: Diskusjoner om politikk. Forskjell mellom skoleslag (fordeling av av og til/ofte i prosent)

Hvor ofte er du med på diskusjoner om det som skjer i norsk politikk?		For-skjell	9. kl. gr.sk	2. kl. vgs	For-skjell	Allm.-fag	Yrkes-fag
L1	Med andre ungdommer	17	34	51	16	58	42
L2	Med foreldre eller andre voksne i familien	8	51	59	14	66	52
L3	Med lærere	6	35	41	- 8	38	46
Hvor ofte er du med på diskusjoner om det som skjer i internasjonal politikk?		For-skjell	9. kl. gr.sk.	2. kl. vgs.	For-skjell	Allm.-fag	Yrkes-fag
L4	Med andre ungdommer	9	31	40	19	48	29
L5	Med foreldre eller andre voksne i familien	6	41	47	23	57	34
L6	Med lærere	2	32	34	-1	34	35

Det er naturlig å spørre hva grunnen kan være til at bare 38% av elevene på det teoretisk anlagte allmennfag opplever å diskutere politikk med sine lærere, og da tenker de sikkert særlig på sine lærere i samfunnslære. En grunn til disse ulike andelene kan være at flere allmennfagelever legger mer presisjon i spørsmålet. En dialog har kanskje ikke kraft nok til å være en diskusjon. Diskusjon av spørsmål i historie og/eller samfunnslære assosieres ikke med politikk.

Andelen elever som sier de diskuterer politikk i alle situasjoner, øker fra 9% for elevene i 9. klasse til 22% for elevene i videregående skole. Også prosentandelene elever som svarer at de diskuterer politikk i én av disse situasjonene øker, fra 70% i 9. klasse til 75% for 2. klasse i videregående.

Andre sammenlikninger av de norske elevenes svar

Det er bare ubetydelige forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder å diskutere politikk. Den eneste forskjellen som utgjør mer enn fem prosentpoeng, er mellom gutter og jenter når det gjelder å diskutere internasjonal politikk med jevnaldrende (gutter 42%, jenter 37%).

Er de «diskuterende» elevene flinkere enn sine medelever? Det kan se slik ut også for elevene i videregående skole. Mens gjennomsnittsskåren for alle kunnskaps- og ferdighetsspørsmålene i vårt materiale ligger på 122, har de som diskuterer nasjonal eller internasjonal politikk *av og til* eller *ofte*, en noe høyere gjennomsnittsskåre. Sterkest slår dette ut for elevene som oppgir at de diskuterer med sine foreldre. Elevene som svarer at de *aldri* diskuterer internasjonal

politikk med sine foreldre, har en gjennomsnittlig skåre på 109, mens de som ofte gjør dette, har en skåre på 133. Undersøkelsen gir imidlertid ikke svar på et eventuelt spørsmål om det er diskusjon som gjør at elevene presterer høyere, eller om de diskuterer fordi de i utgangspunktet er høytpresterende, eller om interesse for og vilje til politiske diskusjoner heller skyldes andre forhold.

Ser vi på de elevene som skårer høyest på kunnskaps- og ferdighetsspørsmålene (øvre kvartil), så er deres skåre på henholdsvis 71%, 76% og 45% for diskusjoner av norsk politikk. Det er betydelig mer enn elevene i lavestskårerende kvartil, som får så lave tall som henholdsvis 34%, 43% og 39%. Særlig stor er forskjellen på 37 prosentpoeng for diskusjoner med jevnaldrende. Det er altså mer enn dobbelt så vanlig at elever med gode kunnskaper diskuterer politikk med jevnaldrende, som at elever med svakere kunnskaper gjør det. Det synes som om kunnskaper er svært betydningsfulle for disse aktivitetene.

De samme tendensene finner vi for diskusjoner om internasjonal politikk. Her er også kvartilforskjellen stor for diskusjon av internasjonal politikk med lærere, henholdsvis 42% og 27%.

Når det gjelder opplevelsen av et åpent klasseromsklima svarer de som har sterkest opplevelse av det – at de diskuterer mer politikk enn de som har svakest opplevelse. Dette gjelder særlig diskusjoner med lærere. Forskjellen på gruppen med sterkest og svakest åpen opplevelse er 29 prosentpoeng for internasjonale spørsmål og 22 prosentpoeng for nasjonale spørsmål. Men også for diskusjoner med familie og jevnaldrende slår dette ut på samme måte, om ikke like sterkt.

Nyheter i mediene

Elevene ble bedt om å besvare hvor ofte de går til de forskjellige mediene for å orientere seg. De ble spurt om hvor ofte de leser artikler i avisene om det som skjer i Norge og i andre land, og om hvor ofte de ser på nyheter i fjernsynet og hører på nyheter i radio. Spørsmålene er plassert sammen med dem som kartlegger politiske diskusjoner under overskriften *politisk handling*.

Tabell 6.4: *Hvor mye følger elevene med på nyheter? (fordeling i prosent)*

		Aldri/ sjelden	Av og til/ofte	Vet ikke
L7	Leser artikler i avisene om det som skjer i Norge.	13	86	1
L8	Leser artikler i avisene om det som skjer i andre land.	18	81	1
L9	Ser på nyheter i fjernsynet.	7	92	1
L10	Hører på nyheter i radio.	39	60	1

Det å holde seg orientert om politiske spørsmål blir i denne undersøkelsen sett på som en politisk handling og dermed et indirekte uttrykk for politisk interesse. Svarene på mediespørsmålene vil derfor indikere i hvilken grad elevene følger med på nyheter om samfunnsspørsmål og politikk – selv om det ikke direkte er spurt om det. Til enhver tid er nyheter både i aviser, radio og fjernsyn en blanding av samfunnsspørsmål og politikk og en rekke andre temaer.

Over 90% av norske elever oppgir at de ser nyheter på fjernsyn *av og til* eller *ofte*. Dette innebærer at unge mennesker har gode muligheter til å følge med på det som skjer i politikken og i samfunnet. Vi ser at nesten like mange norske elever også leser avisnyheter om eget land. Seks av ti elever oppgir at radioen er en kilde til nyheter.

De høye tallene indikerer at avisene og fjernsynet må være en viktig kilde til elevenes kunnskaper, ferdigheter og oppfatninger om politikk og det politiske feltet.

Forskjeller mellom skoleslag

Elevene i videregående skole rapporterer litt høyere mediebruk enn det elevene i grunnskolen gjorde. Bare for radiolytting er det en litt større økning (15 prosentpoeng). Når vi sammenlikner allmennfag og yrkesfag er det også bare én større forskjell. Den gjelder lesning av internasjonale nyheter i avisene, og er på 13 prosentpoeng. Det synes altså å være noe større interesse for internasjonale spørsmål blant elevene på allmennfag enn blant elevene på yrkesfag.

Andre forskjeller i de norske elevenes svar

De norske jentene ser i litt større grad enn guttene ut til å følge med på nyhetene. Dette gjelder både fjernsynssendingene, det å lese aviser og det å høre på radio.

Vi finner også en svak sammenheng mellom det å skåre høyt på den kognitive testen og det å orientere seg i nyhetsbildet. Korrelasjonene mellom de ulike måtene å orientere seg på er også relativt sterke. Leser man først nasjonale nyheter i avisene, er det også naturlig at man leser utenriksstoffet.

Elevene som skårer best på kunnskapsspørsmålene, følger mer med i nyhetsbildet enn elevene som skårer svakest. Sterkest slår dette ut blant de avislesende elevene. Tallene for elevene i høyeste kvartil er henholdsvis 92% (norske nyheter) og 93% (internasjonale nyheter), mens tallene synker til henholdsvis 78% og 69% for elevene i laveste kvartil. For det å følge med på nyheter i fjernsynet er tallene henholdsvis 95% (høyeste kvartil) og 86% (laveste kvartil).

Norge i forhold til andre land

Det er ikke bare i Norge at elevene oppgir å se mest nyheter på tv. I alle land ser elevene mer tv-nyheter enn de hører på radionyheter eller leser nyheter i avisene. Norge ligger imidlertid noe høyere enn det internasjonale gjennomsnittet. De største konsumentene av tv-nyheter finner vi i Portugal. De som ser minst på tv-nyheter, er elevene fra Slovenia og Israel.

Når det gjelder innenriks nyhetsstoff, svarer elevene fra alle land i undersøkelsen at de leser mer innenriks nyhetsstoff i avisene enn de hører på radio. Blant mediene er det derfor slik i langt de fleste landene at aviser er den nest viktigste kilden til nyheter etter tv.

Hovedtrekk ved elevenes politiske interesse og nyhetsorientering

Nesten fire av ti elever i videregående skole svarer at de er interessert i politikk. Interessen er betydelig sterkere blant elever i videregående enn blant elever i 9. klasse. Guttene er noe mer interessert i politikk enn jentene, henholdsvis 47% og 34%. Elever på allmennfag er mer interessert i politikk enn elevene på yrkesfag.

Flere elever enn de som oppgir å være interessert i politikk, svarer at de diskuterer politikk. Hele 75% svarer at de diskuterer norsk og/eller internasjonal med enten jevnaldrende, foreldre eller lærere. 22% svarer på en måte som kan karakteriseres som diskusjonsglede. De svarer positivt på alle de seks spørsmålene om diskusjoner om det som skjer i norsk og internasjonal politikk.

Også når det gjelder diskusjoner om politikk, er det elevene i allmennfag som svarer mest positivt. Men når det gjelder diskusjoner med lærere, er det vanligere blant elevene på yrkesfag.

Kunnskaper og ferdigheter er viktig både for den politiske interessen og for viljen til å diskutere politikk med både familie, jevnaldrende og lærere.

Spørsmålene som er analysert her, inneholder begrepet *politikk*. Flere steder i undersøkelsen finner vi at begrepet politikk så å si støter elevene fra seg. Det kan være politikk assosieres med *partipolitikk* og i mindre grad med samfunns-spørsmål. At de diskuterer spørsmål som både er dagsaktuelle og som opptar elevene i timene i samfunnsfag, er noe de kanskje ikke oppfatter som politiske diskusjoner.

Svært mange norske elever svarer at de følger med på både nasjonale og internasjonale nyheter i fjernsyn og gjennom avislesning. Elevene på allmennfag er litt mer orientert mot internasjonale nyheter enn elevene på yrkesfag.

Deltakelse i organisasjoner og råd

I dette avsnittet ser vi nærmere på elevenes *deltakelsesprofil*. Vi spør hva som kjennetegner deres nåværende profil og hyppigheten av slik deltakelse. Deltakelsesaspektet i undersøkelsen går videre enn tilslutning til og deltakelse i politiske organisasjoner. Også deltakelse i organisasjonslivet regnes som betydningsfullt. Vi har i studien en antakelse om at elevene i organisasjonslivet, vil få kunnskaper og erfaringer som kan gi økt tilslutning til den demokratiske styreform. For eksempel er deltakelse i idrettslag eller idrettsaktiviteter i stor grad knyttet til samhandling, plikter og deltakelse i en fungerende organisasjon. Slike erfaringer vil ha overføringsverdi til den demokratiske arenaen.

Hovedresultater

- 12% av elevene i videregående skole er eller har vært medlem av en politisk ungdomsorganisasjon.
- Over dobbelt så mange elever i videregående skole som i 9. klasse i grunnskolen svarer at de er eller har vært medlemmer i en politisk ungdomsorganisasjon.
- Når det gjelder deltakelse i andre organisasjoner er det små forskjeller fra 9. klasse til videregående skole.
- Mange elever er aktive i idrett eller er med i idrettslag og får der viktige erfaringer med samhandling og plikter.
- Nesten fire av fem norske elever svarer at de har samlet inn penger til veldedig formål, langt flere enn i noen andre land.

Deltakelsesprofil

Elevenes deltakelsesprofil er kartlagt ved at de har krysset av for om de har *deltatt i / vært medlem av noen av følgende råd eller organisasjoner*. Elevene er bedt om å forholde seg til 15 forskjellige råd, organisasjoner og aktiviteter med forskjellig relevans til demokratiopplæring. Alle har imidlertid det til felles at de kan fortolkes i et deltakerdemokratisk perspektiv og støtter opp om demokratiopplæringen, i skolen og utenfor. Skolespørsmålene blir rapportert i kapittelet om skole.

På mange av spørsmålene er andelen *vet ikke*-svar relativt stor (mellom 6 % og 19%). Dette har nok sammenheng med at det er vanskelig å lage enkle kategorier for det mangfold av foreninger, organisasjoner, råd og aktiviteter som unge mennesker deltar i. Uttrykkene som brukes, har ikke vært tilstrekkelig

gjenkjennelige for elevene til at de kunne krysse av. En annen grunn kan være at de er usikre på hva som menes med *deltatt i*.

I presentasjonen er tabellen delt inn i fire grupper av organisasjoner, råd og aktiviteter med forskjellig relevans for demokratiopplæringen. Av svar-kategoriene er de to første mer direkte knyttet til engasjement i samfunnet og i det politiske liv. De neste gruppene er mer indirekte knyttet til demokratirelaterte forhold.

Tabell 6.5: Deltakelse i råd, organisasjoner og aktiviteter

Har du deltatt i / vært medlem av noen av følgende råd eller organisasjoner	Nei	Ja	Ubesvart
Politiske organisasjoner			
En politisk ungdomsorganisasjon	72	12	16
En miljøorganisasjon	71	13	17
En menneskerettsorganisasjon	77	5	18
Ideelle og/eller humanitære organisasjoner/aktiviteter			
I FN/UNESCO-organisasjon	80	2	18
Med i organisasjon som hjelper til i lokalsamfunnet	66	17	17
Samlet inn penger til veldedighet	18	74	8
En organisasjon for en bestemt folkegruppe	77	4	19
Andre organisasjoner			
Med i speideren	59	27	14
Med i en religiøs organisasjon	67	16	16
Fritidsaktiviteter			
Med PC-data klubb	75	7	19
Med i forening for kunst/kultur	49	37	14
Aktiv i idrett eller med i idrettslag	15	79	6

12% av elevene i videregående skole krysser av for tidligere eller nåværende medlemskap i en politisk ungdomsorganisasjon. Floraen av politiske ungdomsorganisasjoner er stor og mulighetene for medlemskap etter ønske og behov derfor mange.

13% av elevene krysser for at de har deltatt / deltar i eller har vært / er medlemmer i miljøorganisasjon. Blekkulf, Natur og Ungdom, Bellona og Greenpeace er aktuelle organisasjoner som fanger opp så unge mennesker.

5% av de elevene som svarer, krysser av for menneskerettsorganisasjoner, og på dette området er nok Amnesty International den meste sentrale organisasjonen.

74% av elevene i videregående skole svarer at har samlet inn penger til et veldelig formål. Dette ligger himmelhøyt over det elever svarer i andre land. Norge har tradisjoner både i grunnskole og i videregående skole for denne typen

aktivitet. I videregående skole er Operasjon Dagsverk en aktivitet vi vil plassere inn under dette spørsmålet, og det kan derfor virke overraskende at det er to av ti som svarer at de ikke har deltatt i dette. Forklaringen ligger muligvis i oppfatningen av begrepet *veldedig formål*. Mange elever opplever kanskje Operasjon Dagsverk som mer solidarisk enn veldedig aktivitet.

Svært mange elever fra videregående skole oppgir at de har vært eller er med i idrett eller idrettslag. Mer fritidspregede aktiviteter som idrett er også viktig deltakelse, både fordi elevene på denne måten møter organisasjonslivet, og fordi de på det personlige plan møter plikter og regler og ser behovet for samhandling. Utfordrende er det også å delta i organisasjoner som hjelper til i lokalsamfunnet. Men såpass få som 17% oppgir at de har deltatt eller deltar i slike organisasjoner.

Sammenlikning av skoleslag

Tabell 6.6: Deltakelse i råd, organisasjoner og aktiviteter. Forskjell mellom skoleslag (fordeling i prosent)

Har du deltatt i / vært medlem av noen av følgende råd eller organisasjoner	Forskjell	9. kl. gr.sk.	2. kl. vgs
Politiske organisasjoner			
En politisk ungdomsorganisasjon	7	5	12
En miljøorganisasjon	-1	14	13
En menneskerettsorganisasjon	0	5	5
Ideelle og/ eller humanitære organisasjoner/aktiviteter			
En FN- eller UNESCO- organisasjon	0	2	2
En organisasjon som hjelper til i lokalsamfunnet	2	15	17
Samlet inn penger til veldedig formål	-4	78	74
En organisasjon for en bestemt folkegruppe	-1	5	4
Andre organisasjoner			
Speideren	2	25	27
En religiøs organisasjon	-1	17	16
Fritidsaktiviteter			
En data- eller PC-klubb/ gruppe	-4	11	7
Klubb/forening som driver med tegning, maling, musikk eller drama	-4	41	37
Er aktiv i idrett eller med i et idrettslag	5	74	79

Den store og iøynefallende forskjellen mellom elevenes svar i 9. klasse og elevenes svar i videregående skole er antallet som oppgir at de er eller har vært medlem i en politisk ungdomsorganisasjon. Over dobbelt så mange elever i videregående skole som i grunnskolen svarer dette. Det forteller oss at mange elever aktivt oppsøker det politiske liv i ungdomstiden fra 14 til 18 år. Men det

forteller oss også at mange bare smaker på det organiserte politiske liv og ikke blir værende i ungdomsorganisasjonene.

I Øias undersøkelse fra 1995 oppga 6% av utvalget å *være med* i en politisk ungdomsorganisasjon (Øia 1995). Rapporter fra ungdomsorganisasjonene i 2000 og 2001 tyder på enda lavere tall. Andelen som svarer positivt i Civicundersøkelsen ligger altså langt høyere, noe som indikerer betydelig gjennomtrekk i medlemskap i politiske ungdomsorganisasjoner. I 2002 kan ungdomsorganisasjonene for øvrig fortelle om økning i medlemstallet. Fra 2000 til 2001 økte medlemstallet i politiske ungdomsorganisasjoner fra vel 15000 til nær 17000. (Aftenposten 10.4.02).

Ellers er forskjellene på andelene som oppgir ulike typer medlemskap i 9. klasse og videregående skole gjennomgående små. Vi skal være varsomme med å tolke de relativt like tallene som stabilitet. Særlig på områder der relativt få deltar, kan de like gjerne uttrykke stor gjennomtrekk. Men det sier ikke denne undersøkelsen noe om.

Andre sammenlikninger av de norske elevenes svar

Litt flere jenter enn gutter har krysset av for tidligere eller nåværende medlemskap i en politisk ungdomsorganisasjon. Det er ikke noen sammenheng mellom prestasjoner i kunnskapsdelen av undersøkelsen og medlemskap i en politisk ungdomsorganisasjon. Bokmengde i hjemmet ser heller ikke ut til å ha betydning for slikt medlemskap. Men foreldrenes utdanning ser ut til å spille en viss rolle. Elevene som svarer at de er eller har vært medlemmer, har foreldre med betydelig høyere gjennomsnittlig utdanning enn det som gjelder for hele utvalget.

En nærmere analyse av elevene som sier at de er eller har vært medlemmer av en politisk ungdomsorganisasjon, avdekker noen forskjeller i forhold til elevene som svarer nei. Disse elevene skårer kognitivt noe over gjennomsnittet, 127 mot 122. De har noe mer ideelle oppfatninger av den gode samfunnsborger, det gjelder både den representativt orienterte (9.8 mot 9.3 på den internasjonale skalaen) og den deltakerdemokratiske (10.8 mot 10.2). De har litt mindre tillit til myndighetene, men gir sterkere støtte til både innvandreres og kvinners rettigheter. På skolefaktorene «åpent klasseromsklima» og «betydningen av deltakelse» skårer de svakt høyere enn nei-gruppen. Størst forskjell mellom gruppene er det på samlevariablene for representativ deltakelse. For ja-gruppen er skåren 10.8 mens den for nei-gruppen er 9.3. Tidligere eller nåværende medlemskap i en politisk ungdomsorganisasjon gir positiv uttelling i forhold til vilje til å delta i det representative demokrati.

Noen flere jenter (19%) enn gutter (14%) krysser av for tidligere eller nåværende medlemskap i en miljøorganisasjon. I 9. klasse fant vi at

medlemskap i en miljøorganisasjon bare i liten grad førte til sterkere oppfatninger om miljøspørsmål. Ser vi på elevene fra videregående skole og sammenholder dette medlemskapet med kartleggingen av elevenes oppfatning av en *god voksen samfunnsborger som gjør noe for å beskytte miljøet*, og av deres oppfatning av om *det sannsynligvis eller sikkert er statens ansvar å kontrollere forurensning av miljøet*, så finner vi noe av det samme. Det synes som om medlemskapet bare bidrar til litt sterkere oppfatninger i favør av miljøet. I hele utvalget av elever er det 90% som sier miljøbeskyttelse kjennetegner en god samfunnsborger, mens det bare er en liten økning for medlemmene av en miljøorganisasjon (94%). Men blant disse har det foregått en forskyvning til at mange flere krysser av for *meget viktig*. Heller ikke på spørsmålet om det er statens ansvar å kontrollere forurensning, er det noe særlig flere i miljøorganisasjonsgruppen som svarer at det er viktig. Men igjen skjer forskyvningen fra *må være* til *må absolutt være* statens ansvar, fra 53% til 62%.

Aktivitetsnivå

Elevene ble også bedt om å svare på hvor ofte de deltar i møtene/aktivitetene de krysser av for over. Dette spørsmålet gir et godt mål på hvordan aktivitetsnivået til elevene er. Svarene er gjengitt i tabell 6.7.

Tabell 6.7: Tidsbruk og aktivitetsnivå (fordeling i prosent)

Tidsbruk	9. kl. gr.sk.	2. kl. vgs
Nesten hver dag (4 eller flere dager i uken)	17	17
Flere dager (1 til 3 dager i uken)	47	52
Noen ganger hver måned	13	19
Aldri eller nesten aldri	23	12

Av alle elevene er det nær 70% som oppgir å være med på aktiviteter én dag eller flere dager i uka. Omtrent det samme rapporterte elevene i grunnskolen.

Det er liten forskjell på aktivitetsnivået for dem som deltar i idrettslag, i andre organisasjoner eller i mer demokratirelaterte organisasjoner. Dersom elevene er aktive, bruker de aller fleste noe tid per uke til aktiviteten. Men omtrent 13% sier at de aldri eller nesten aldri er på møter eller driver med aktiviteter.

Når vi analyserer om elevene er med i én eller flere organisasjoner, finner vi at det vanligste er medlemskap eller aktivitet i én eller to. Det er svært få elever som krysser av for tre eller fire. Elevene i videregående skole synes aktivt å ha bestemt seg for hva de skal bruke tiden til utenom skoletiden. Elevene som krysser av for to eller flere aktiviteter, har en kognitiv skåre godt over gjennomsnittet. De virker ressurssterke.

Hovedtrekk ved elevenes deltakelsesprofil

Over dobbelt så mange elever i videregående skole som i 9.klasse i grunnskolen svarer at de har vært eller er med i en politisk ungdomsorganisasjon. Omtrent like mange er med i en miljøorganisasjon, mens relativt få elever er med i en organisasjon som arbeider med menneskerettigheter.

Bortsett fra medlemskap i politiske ungdomsorganisasjoner er det liten forskjell på deltakelse og aktivitet mellom elevene i 9. klasse og elevene i videregående skole.

Svarene viser også at mange elever ikke er med i politiske organisasjoner eller deltar i aktiviteter det er spurt om. Derimot skiller deltakelse i idrettslag og idrettsaktiviteter seg positivt ut. Det samme gjør innsamling til veldedige formål. Her ser det ut til at mange elever møter organisasjonslivet med regler, samhandling, ordninger og plikter for den enkelte og gruppen.

Det vanligste for en elev i videregående skole er å være medlem av eller delta en eller to aktiviteter.

Framtidig politisk engasjement

Et hovedmål med en demokratiserende skole er å oppnå *framtidig* engasjement og deltakelse fra dem som vokser opp. Hvordan tror elevene i undersøkelsen at de vil engasjere seg og delta når de blir voksne?

Vanligvis er det grunn til å behandle unge menneskers tanker om hvordan de tror de vil handle i fremtiden, med varsomhet. På den annen side står de fleste av elevene i videregående skole foran sin debut i det representative demokrati. Mange har allerede nådd myndighetsalderen, og de fleste som har besvart spørsmål i undersøkelsen, hadde i prinsippet mulighet til å avgi stemme i det samme året undersøkelsen ble gjennomført. I praksis skjedde det først mer enn ett år seinere, ved stortingsvalget i september 2001. Gjennom sin alder har elever i videregående skole ervervet formelle rettigheter, og det gjør det enda mer interessant å vurdere svarene på disse spørsmålene.

Hovedresultater

- Ni av ti elever svarer at de vil stemme ved stortingsvalg når de blir voksne.
- Åtte av ti elever svarer at de vil skaffe seg informasjon om kandidatene før de stemmer.
- Nesten alle elever på allmennfag og noen færre på yrkesfag sier de vil stemme ved stortingsvalg.

- Relativt få elever regner med å melde seg inn i et politisk parti, og enda færre vil stille som kandidat til kommunevalg.
- Flere elever i videregående skole enn i 9. klasse svarer at de vil stemme ved stortingsvalg.
- Færre elever i videregående skole enn fra 9. klasse sier at de vil stille som kandidater ved kommunevalg.
- Fire av ti elever svarer at de regner med å delta i fredelige protestmarsjer eller møter, mens to av ti svarer at de vil samle underskrifter på opprop.
- Flere elever i videregående skole enn i 9. klasse svarer at de vil demonstrere, men færre regner med å samle inn underskrifter på opprop.

Framtidig politisk deltakelse

For å kartlegge elevenes mulige politiske adferd som voksne bruker undersøkelsen 12 spørsmål som kan kategoriseres på ulike måter. Vi har valgt en femdeling i to typer representativ aktivitet, to typer deltakerdemokratisk aktivitet og i tillegg noen aktivistiske former for deltakelse.

1. Enkel representativ deltakelse som innebærer å stemme ved valg og sette seg inn i bakgrunnen for valget
2. Aktiv representativ deltakelse som innebærer å melde seg inn i et politisk parti og selv å stille til valg
3. Enkel deltakerdemokratisk aktivitet som å samle inn penger til godt formål og å delta i arbeid for fattige og eldre i lokalsamfunnet
4. Aktiv deltakende politisk virksomhet som å gå i demonstrasjonstog og å samle inn underskrifter
5. Aktivistisk deltakelse eller sivil ulydighet

De to typene representativ virksomhet blir kartlagt ved hjelp av fire spørsmål i undersøkelsen. En slik deltakelse innebærer å stemme ved stortingsvalg, å skaffe seg informasjon om kandidatene før en stemmer, å melde seg inn i et politisk parti og å stille som representant ved kommunevalg. Et femte spørsmål i denne seksjonen der elevene svarer på spørsmålet *Hva tror du at du kommer til å være med på når du selv blir voksen?* – handler om å skrive leserinnlegg til en avis om sosiale eller politiske saker elevene er opptatt av. Dette spørsmålet kan først og fremst knyttes til mer deltakerorientert politisk virksomhet slik vi har presentert det i rapporten. Det er imidlertid brukt som et kjennetegn på representativ virksomhet internasjonalt, og det blir derfor rapportert sammen med disse spørsmålene.

To spørsmål handler om i hvilken grad elevene vil delta i innsamlingsaksjoner og bruke tid til å hjelpe fattige eller eldre i lokalsamfunnet. Mange vil mene at disse spørsmålene ligger utenfor det som bør regnes som deltakende politisk virksomhet, at det mer har karakter av veldedighet. Vi har imidlertid kategorisert spørsmålene som enkel deltakerdemokratisk virksomhet, en virksomhet vi antar mange kan tenke seg å ta del i. To spørsmål om å samle inn underskrifter og delta i ikke-voldelige demonstrasjoner regnes til aktiv deltakerdemokratisk virksomhet.

De tre siste spørsmålene i seksjonen handler om elevenes vilje til aktivistisk deltakelse ved å benytte *sivil u lydighet* som politisk uttrykk. Deres tanker om å male på vegger, blokkere trafikk og okkupere offentlige bygninger blir rapportert til slutt i dette kapitlet.

Hovedspørsmålet elevene har tatt stilling til er: *Hva tror du at du kommer til å gjøre (i løpet av de nærmeste årene)?* På alle spørsmålene om mulig framtidig deltakelse har elevene fire svaralternativer pluss *vet ikke*. De kunne velge mellom *jeg kommer helt sikkert* eller *sannsynligvis ikke til å gjøre dette* på den ene siden, og *jeg kommer sannsynligvis* eller *helt sikkert til å gjøre dette* på den andre. Fordelingen av svarene gjengis i tabell 6.8 og 6.11.

Framtidig representativ virksomhet

Tabell 6.8: *Framtidig representativ politisk virksomhet (fordeling i prosent)*

		Vil sikkert eller sannsynligvis ikke gjøre	Vil sikkert eller sannsynligvis gjøre	Vet ikke
M1	Stemme ved Stortingsvalg	8	89	3
M2	Skaffe meg informasjon om kandidatene før jeg stemmer	16	80	4
M3	Melde meg inn i et politisk parti	78	14	8
M5	Stille opp som kandidat ved kommunevalg	88	6	6
M4	Skrive brev til en avis om sosiale eller politiske saker jeg er opptatt av	76	16	8

Å stemme ved valg regnes for den vanligste og mest ønskelige aktiviteten innenfor det vi kaller representativ politisk virksomhet. Av de norske elevene svarer hele 89% at de *sannsynligvis* eller *helt sikkert* kommer til å stemme ved stortingsvalg som voksne. 8% regner at de neppe eller ikke vil gjøre dette, mens 3 oppgir at de *ikke vet*.

Når 89% har intensjonen om å stemme ved stortingsvalg, er det langt flere enn antallet førstegangselgere som virkelig bruker stemmeretten. Ved siste stortingsvalg i 2001 stemte under 60% av førstegangselgerne. Elevenes uttrykte

intensjon i undersøkelsen sier imidlertid ikke noe om hvor *raskt* de regner med å bruke stemmeretten sin. Det ligger ingen tidsangivelser i spørsmålet, og vi tolker svaret slik at de etter hvert som de får en rimelig oversikt over de ulike alternativene, vil stemme, men at det kan komme til å ta tid for mange. Det viktige å registrere her er intensjonen, som er meget *positiv*. En slik tolkning bekreftes i en undersøkelse som ble publisert i 2002 (Aardal 2002). Når fire valg ses i sammenheng er det bare et forsvinnende lite antall velgere, ca. 1%, som ikke stemmer ved ett av valgene.

Det høye tallet for intensjon om å stemme blant ungdom må også ses i relasjon til den alminnelige nedgangen i deltakelse, en av flere grunner til at Civic-undersøkelsen blir gjennomført. I en artikkel med tittelen «Meningsfullt deltagende» peker Erik Amnå (Amnå 2002) på hvor bekymringsfullt det er for demokratiet at det å stemme er mindre og mindre selvfølge. Stemmegivning kan ikke lenger tas for gitt, men må kjempes for. Med utgangspunkt i Civic-resultatene for 14-åringer peker han på at den store utfordringen for demokratiet blir å ta vare på den viljen som dokumenteres.

I tillegg til mulig bruk av stemmeretten er det i undersøkelsen stilt spørsmål om i hvilken grad elevene vil skaffe seg informasjon om kandidatene før de stemmer. Nesten like mange som sier at de vil stemme, opplyser at de vil skaffe seg slik informasjon. Vi kan konkludere med at det er en sterk vilje til deltakelse i enkel representativ virksomhet blant elevene i videregående skole.

Det er færre elever som sier at de vil melde seg inn i et politisk parti og stille som kandidat ved kommunevalg. Så få som henholdsvis 14% og 6% vil sannsynligvis eller sikkert gjøre det. En første reaksjon på disse lave tallene er nettopp at de er svært lave. I et representativt demokrati regnes det for ideelt at *mange* må være villige til å delta i den partipolitiske virksomheten og stille til lokale valg. På den andre siden representerer tallene et betydelig antall individer. 14% av et kull på 50 000 ungdommer er 7000. 5% av det samme kullet er 2500. Hvis så mange fra hvert kull virkelig meldte seg inn i politiske partier og stilte seg til disposisjon i lokalpolitikken, ville nok det politiske miljøet uttrykke tilfredshet. Så høye tall ville være i pakt med ideen om at det i et representativt demokrati nettopp skal være representativitet.

I år 2000 var ca. en kvart million nordmenn medlemmer i politiske partier. Dette utgjør ca. 7% av de som har stemmerett. I Civic-undersøkelsen sier 14% av de norske elevene at de *sannsynligvis* eller *helt sikkert* vil melde seg inn i et politisk parti. I tillegg opplyser ca. 12% av elevene at de er eller har vært med i en politisk ungdomsorganisasjon. Sett i forhold til situasjonen for de norske politiske partiene ved årtusenskiftet, er intensjonene til elevene i undersøkelsen lovende – selv om vi nok sikkert vil finne at det skjer et frafall i forhold til disse.

Det elevene svarer ligger ikke så langt fra deres ideale oppfatning av en god voksen samfunnsborger. 19% svarer at medlemskap i et politisk parti er et viktig kjennetegn, og 14% kan tenke å melde seg inn.

Bare 16% av elevene i videregående skole svarer at de regner med å skrive avisinnlegg om sosiale eller politiske saker. Dette er få på tross av at det trenes aktivt på å skrive leserinnlegg og leserbrev i videregående skole.

Forskjeller mellom skoleslag

Tabell 6.9: Framtidig representativ politisk virksomhet. Forskjell mellom skoleslag (fordeling av vil sikkert eller sannsynligvis gjøre dette i prosent)

		<i>For- skjell</i>	<i>9. kl. gr.sk.</i>	<i>2. kl. vgs.</i>	<i>For- skjell</i>	<i>Allm.- fag</i>	<i>Yrkes- fag</i>
M1	Stemme ved Stortingsvalg	8	81	89	13	95	82
M2	Skaffe meg informasjon om kandidatene før jeg stemmer	7	73	80	14	86	72
M3	Melde meg inn i et politisk parti	0	14	14	5	17	12
M5	Stille opp som kandidat ved kommunevalg	- 3	9	6	- 3	5	8
M4	Skrive brev til en avis om sosiale eller politiske saker jeg er opptatt av	0	16	16	4	18	14

Den minst forpliktende, men samtidig mest betydningsfulle handling i et representativt demokrati er å stemme ved valg. Det var en sterk vilje til dette hos 14-åringene, og viljen er enda større hos elevene fra videregående skole. Ni av ti elever sier nå at de vil stemme ved stortingsvalg. Samme sterke intensjon uttrykker de ved å si at de vil forberede seg ved å skaffe seg informasjon om kandidatene. Når det gjelder å melde seg inn i et politisk parti og stille til valg, er ikke viljen større hos 18-åringene enn hos 14-åringene. Viljen til å stille som kandidater ved kommunevalg går faktisk ned hos de eldre elevene fra 9% til 6%. Dette kan være et uttrykk for mindre vilje hos elever i videregående til å påta seg ansvar, eller det kan være alvoret i handlingen som får elevene til å tenke seg om. Også en gryende skepsis til eller forakt for politikk og politikere kan bidra til en forklaring her.

På nesten alle disse spørsmålene svarer elevene fra allmennfag mer positivt enn elevene fra yrkesfag. Allmennfagelevne er mer positive til å stemme, til å sette seg inn hva kandidatene står for, til å melde seg inn i et politisk parti og til å skrive et brev om noe de er opptatt av. Men på spørsmål om å stille til valg er begge grupper lunkne, og allmennfagelevne mer lunkne enn yrkesfagelevne. Flere yrkesfagelever ser i større grad hva som forventes av dem i et representativt demokrati. Og i parentes bør det bemerkes at det nettopp er en slik

fordeling av kandidater som vil bidra til at demokratiet virkelig blir representativt.

Andre sammenlikninger av de norske elevenes svar

I grunnskoleundersøkelsen sa litt flere jenter enn gutter at de vil stemme. I undersøkelsen for videregående elever er det ikke lengre en slik forskjell.

Det er en sammenheng mellom antall bøker i hjemmet og vilje til å avgi stemme. Tilsvarende sammenheng finner vi mellom foreldrenes utdanningsnivå og viljen til å stemme ved stortingsvalg. Egne utdanningsplaner samvarierer også med viljen til å stemme.

Elevene som oppgir at de diskuterer politikk, vil i større grad stemme ved stortingsvalg enn de elevene som ikke diskuterer politikk. Det er også en viss sammenheng mellom viljen til å stemme og det holde seg orientert om nyhetsspørsmål gjennom aviser, radio og tv. Det er en klar sammenheng i materialet mellom elevenes resultater på den kognitive delen av undersøkelsen og deres vilje til å avgi stemme ved stortingsvalg ($r = 0,36$).

De minoritetsspråklige elevene ser ikke ut til å ville delta i stortingsvalg i samme grad som de norskspråklige elevene. Mens 91% av dem som oppgir norsk som språk i hjemmet vil delta ved stortingsvalg, oppgir 68% av dem som har minoritetsspråklig bakgrunn, det samme.

Hvem er de som vil gå inn i mer aktiv representativ virksomhet?

Det kan synes som om guttene er noe mer tilbøyelige til å ville delta i representativ politisk virksomhet enn jentene. Mens 18% av guttene sier at de *sannsynligvis* eller *helt sikkert* kommer til å melde seg inn i et politisk parti, sier bare 10% av jentene det samme. 8% av guttene vil stille til valg, mens bare 5% av jentene sier det samme.

Det ser ikke ut som om elevenes vilje til å melde seg inn i et politisk parti og stille til lokalvalg som voksne har noen sammenheng med deres prestasjoner på den kognitive testen. Denne gruppen kognitive prestasjoner ligger helt nær gjennomsnittet for elevene på allmennfag.

Tilsvarende gjelder elevenes hjemmebakgrunn. Deres utdanningsplaner, foreldrenes utdanningsnivå og antall bøker i hjemmet samvarierer bare svakt med et ønske om å utøve en mer aktiv representativ politisk virksomhet.

Det er ikke slik at de elevene som stiller seg positive til representativ politisk virksomhet, også er de som er eller har vært medlemmer av en politisk ungdomsorganisasjon. De er verken mer eller mindre representert her enn gjennomsnittet. Når det gjelder disse elevenes holdninger til ulike

samfunnsspørsmål, til kvinners rettigheter, til innvandreres rettigheter osv., er det lite som skiller dem fra resten av utvalget.

Vi finner altså en gruppe elever som synes å ligge svært nær gjennomsnittet når det gjelder bakgrunn og kognitive prestasjoner, men som likevel synes å være langt mer interessert i politikk enn sine jevnaldrende. Mange av disse elevene kan tenke seg å gå inn i et politisk parti, og de kunne også tenke seg å stille som kandidat ved kommunevalg. På en måte er disse elevene virkelig representative. De representerer tverrsnittet av elevene i undersøkelsen. Og de vil også langt på vei, hvis de fortsetter å ha vilje og ambisjoner, være virkelig representative i samfunnslivet i framtiden.

Norge i forhold til andre land

Viljen til å stemme ved valg til nasjonalforsamlingen synes stor i nesten alle landene som deltar i studien. I 12 av de 14 landene svarer mer enn 80% av elevene at de har en slik intensjon. I de nordiske landene svarer de danske elevene mest positivt, mens de svenske svarer litt mindre positivt enn de norske.

I Sveits (tysk) svarer elevene atypisk. Mindre enn halvparten av elevene svarer at de regner med å stemme ved nasjonale valg. Dette er det eneste landet i undersøkelsen med mye direkte demokrati organisert som hyppige nasjonale folkeavstemninger. Det kan være at disse virker som en dempende faktor når det gjelder deltakelsen i nasjonale valg.

Tre spørsmål i denne seksjonen er knyttet sammen til en samlevariabel vi kaller *representativ politisk deltakelse*. I tabell 6.10 kan vi lese hvordan de 14 deltakerlandene skårer på denne variabelen. I tabellen står også tallene for 14-åringene, selv om de ikke er direkte sammenliknbare for andre land enn Norge.

De norske elevene uttrykker samlet en litt svakere støtte til det representative demokratiet enn de gjorde i grunnskoleundersøkelsen, 9.5 i skåre mot 9.7. Allmennfagelevne i Norge har en skåre på 9.7. Vi finner nedgang i skåre på denne samlevariabelen også hos våre nordiske naboer, og i nesten alle andre land. Unntak er Estland, hvor det er en liten oppgang i støtte. Få land rapporterer en støtte over det internasjonale gjennomsnittet for grunnskoleundersøkelsen.

I Norge er det ingen forskjell på gutters og jenters støtte til den representativt orienterte virksomheten samlet sett, selv om vi fra tidligere avsnitt vet at guttene er noe mer positive til å melde seg inn i et politisk parti og stille til valg enn jentene. I et par land, blant annet Danmark, markerer guttene en større vilje til representativ politisk virksomhet enn jentene.

Tabell 6.10: Framtidig representativ deltakelse. Internasjonal skala

Land	Grunnskole		Videregående skole		8 10 12		
	Chile	♦	10,2 (0,05)	♦	9,9 (0,03)		
Danmark	♦	9,5 (0,04)	♦	9,3 (0,04)			
Estland		9,9 (0,04)		10,1 (0,07)			
Israel		i.d. i.d.		9,9 (0,04)			
Kypros	♦	10,4 (0,04)	♦	10,4			
Latvia	♦	10,5 (0,07)	♦	10,3 (0,07)			
Norge	♦	9,7 (0,04)	♦	9,5 (0,06)			
Polen	♦	10,5 (0,06)	♦	9,7 (0,04)			
Portugal	♦	10,4 (0,04)		10,0 (0,05)			
Russland		10,0 (0,06)	♦	9,5 (0,08)			
Slovenia		10,0 (0,04)	♦	9,2 (0,09)			
Sveits (tysk)	♦	9,7 (0,05)	♦	9,5 (0,14)			
Sverige		9,8 (0,04)		9,5			
Tsjekkia	♦	9,4 (0,04)	♦	9,3 (0,03)			
Int.gj.snitt		9,9 (0,01)		10,0 (0,02)			

Norge: videregående skole, elever allmennfag: 9,7

( ) Standardfeil er angitt i parentes.

i.d.: Ikke deltatt

□ = Gjennomsnitt grunnskoleelever (± 2 SE).

● = Gjennomsnitt videregående elever (± 2 SE).

□ ♦ Landets gjennomsnitt er signifikant høyere enn det internasjonale gjennomsnitt.

□ ♦ Landets gjennomsnitt er signifikant lavere enn det internasjonale gjennomsnitt.

Source: IEA Civic Education Study, Older Population of Upper Secondary Students tested in 2000.

Deltakende politisk virksomhet

I undersøkelsen blir det spurt om elevenes vilje til *deltakende politisk virksomhet* når de blir voksne. Dette er aktiviteter som dreier seg om deltakelse ut over rammene for det representative demokratiet. I tabell 6.11 ser vi hva de norske elevene svarte på sju slike spørsmål, to som vi karakteriserer som *enkel deltakelse*, to som vi karakteriserer som *aktiv deltakelse*, og tre som vi karakteriserer som *aktivistisk deltakelse* eller *sivil ulydighet*. Internasjonalt er begrepet «ulovlige aktiviteter» brukt som betegnelse på de tre siste spørsmålene.

Relativt mange elever kan tenke seg å delta i innsamling av penger til et godt formål, mens omkring en fjerdedel av elevene kan tenke seg å gjøre frivillig arbeid i lokalsamfunnet. Dette er ikke imponerende mange, men det er heller ikke en aktivitet som er typisk norsk. I mange andre land finnes det helt andre tradisjoner for slik virksomhet og aktivitet.

Bedre indikatorer på *enkel* deltakerdemokratisk virksomhet i Norge finner vi nok i om en diskuterer politikk, og om en regner med å skrive leserinnlegg i avis. Tidligere er det rapportert at hele 75% av elevene i én eller flere situasjoner

diskuterer norsk eller internasjonal politikk. Og vi kunne i forrige avsnitt lese at 16% av elevene regner med å skrive leserinnlegg til en avis.

Tabell 6.11: Deltakende politisk virksomhet (fordeling i prosent)

		Helt sikkert ikke / sannsynlig -vis ikke gjøre	Sannsynlig -vis / helt sikkert gjøre	Vet ikke
M6	Frivillig bruke tid til å hjelpe fattige eller eldre i lokalsamfunnet	69	27	14
M7	Samle inn penger til et godt formål	35	56	9
M8	Samle underskrifter til et opprop	62	23	15
M9	Delta i en fredelig protestmarsj eller møte	49	38	13
M10	Male slagord på en vegg	87	9 Gutter 14	5
M11	Blokkere trafikken for å protestere mot noe	82	11 Gutter 15	7
M12	Okkupere offentlige bygninger i protest	86	8 Gutter 11	6

I Norge oppgir 23% av elevene at de vil komme til å samle inn underskrifter til et opprop, mens langt flere, 38%, regner med at de vil komme til å delta på et møte eller i en protestmarsj. Dette er høyere tall enn andelen elever som sier de vil melde seg inn i et politisk parti eller stille til valg, noe som kan tolkes som en litt sterkere tilslutning til aktiv, deltakerorientert politisk virksomhet. Tallet for elever som svarer de kan tenke seg å delta i en demonstrasjon, er imidlertid lavere enn det vi finner i elevenes ideelle oppfatning av hva som er bra for demokratiet. Der svarer 84% av elevene at det er bra for demokratiet å demonstrere mot en urettferdig lov.

Når det gjelder elevenes ideelle oppfatning av den gode voksne samfunnsborger, er det 90% som gjør noe for å beskytte miljøet mens 88% som støtter opp om arbeid for menneskerettigheter. Dette synes elevene å oppfatte som viktige samfunnssaker. Men vi finner ikke vilje til deltakelse som samsvarer med så sterke ideale utsagn.

Det er likevel vanskelig å karakterisere elevenes svar som tilfredsstillende eller lite tilfredsstillende. Bør alle medlemmer i et våkent samfunn svare positivt på spørsmål om deltakelse? Eller vil slike intensjoner og etter hvert aktiviteter føre til så stor politisk virksomhet at det vil bli umulig for samfunnets mekanismer å absorbere impulsene og påvirkningen? Tross slike refleksjoner vil det antakelig være ønskelig med mer positive svar på begge disse spørsmålene.

De tre neste spørsmålene i tabell 6.11 kartlegger elevenes tanker om det å delta i politiske aktiviteter som delvis må sies å bevege seg ut over lovens rammer, her

kalt sivil ulydighet. Langt de fleste elevene avviser denne formen for politiske ytringer og aktiviteter. Vi ser imidlertid av tabellen at hver av de ulike handlingene får en oppslutning fra hver 10. elev. 9% kan tenke seg å male slagord på vegg, 11% å blokkere trafikken og 8% å okkupere bygninger i protest. Det viser seg at disse «ulydige» elevene langt på vei er de samme.

Sammenlikning av skoleslag

Tabell 6.12: Deltakende politisk virksomhet. Forskjell mellom skoleslag (fordeling av sannsynligvis/helt sikkert gjøre i prosent)

		For- skjell	9.kl.gr. sk.	2. kl. vgs.	For- skjell	Allm.- fag	Yrkes- fag
M6	Frivillig bruke tid til å hjelpe fattige og eldre i lokalsamfunnet	- 8	35	27	- 4	25	29
M7	Samle inn penger til et godt formål	-4	60	56	8	59	51
M8	Samle underskrifter til et opprop	- 3	26	23	1	24	23
M9	Delta i en fredelig protest-marsj eller et fredelig møte	6	32	38	8	41	33
M10	Male slagord på en vegg	- 4	13	9	- 6	6	12
M11	Blokkere trafikken for å protestere mot noe	0	11	11	- 6	8	14
M12	Okkupere offentlige bygninger i protest	- 3	11	8	- 7	5	12

Vi har valgt å vise alle forskjeller og likheter mellom hovedgruppene 9. klasse og 2. klasse i videregående skole og mellom elever på allmennfag og yrkesfag. Også områder der det er liten forskjell kan ha analytisk interesse.

Det er noen bemerkelsesverdige forskjeller i svar mellom gruppen av grunnskoleelever og gruppen av elever i videregående skole. Færre elever fra videregående skole kan tenke seg å samle inn underskrifter på et opprop, mens flere elever kan tenke seg å delta i en fredelig protestmarsj eller et fredelig møte. Å samle inn underskrifter på et opprop er en krevende aktivitet. Den som gjør det, må regne med å kunne besvare mange forskjellige spørsmål og også gå inn i diskusjoner om saken med folk som har en annen mening. Dette kan være grunnen til at andelen elever i videregående skole ikke øker slik en kanskje kunne forvente av mer modne og interesserte elever. Det er positivt at nesten fire av ti elever i videregående skole kan tenke seg å delta i en fredelig demonstrasjon eller et fredelig møte.

Det er en liten nedgang i antall elever som kan tenke seg sivil ulydighet eller ulovlige aktiviteter. Sterkest er nedgangen for maling av slagord på vegg, mens det ikke er noen nedgang for blokkering av trafikken for å protestere mot noe.

Det ser ut til å være omtrent like mye valgt som politisk ytring for både 14-åringer og 18-åringer. Men det gjelder i sum bare en tiendedel av elevene.

Det er også noen forskjeller mellom elever som går på allmennfag og elevene som går på yrkesfag. Allmennfagelevne er mer tilbøyelige til å se positivt på vanlige deltakerdemokratiske aktiviteter. Yrkesfagelevne ser litt mer positivt på de mer ulydig pregede aktivitetene.

Andre sammenlikninger av de norske elevens svar

På de deltakerdemokratiske pregede spørsmålene svarer jentene litt mer positivt enn guttene. Noen flere jenter (40%) enn gutter (36%) sier at de kan tenke seg å delta i en demonstrasjon som voksne. Det ser også ut til at de elevene som stiller seg positivt til denne formen for demokratisk deltakelse, i større grad enn gjennomsnittet er positive til kvinners rettigheter, og de er også mer positive til innvandreres rettigheter.

Når det gjelder skolens bidrag til disse holdningene, kan vi analysere dette i forhold til to ulike former for skolefaktorer. For det første i forhold til kognitiv skåre, altså om elevene som stiller seg positivt til denne formen for deltakelse, også gjør det bra på kunnskapsspørsmålene i undersøkelsen. En slik sammenheng er svak når det gjelder å samle inn underskrifter, men sterk når det gjelder å delta i en fredelig demonstrasjon. Det er dobbelt så mange av elevene i øvre kognitive kvartil i forhold til nedre kvartil som kunne tenke seg å delta. En annen måte å bedømme skolens bidrag på er å se i hvilken grad elevenes oppfatning av innflytelse og av et åpent klasseromsklima samvarierer med deres framtidige deltakelsesprofil. Her finner vi bare en svak sammenheng.

Som ventet er noe flere gutter enn jenter villig til å gå ut over vanlig deltakelse for å forfekte sine synspunkter. Det ser altså ut til at jentene vil ha et større politisk engasjement innenfor legitim virksomhet, mens der ulydige eller illegitime virkemidler tas i bruk, overtar guttene.

De elevene som stiller seg positivt til sivil ulydighet som politisk uttrykksmiddel, skiller seg ellers ikke fra gjennomsnittet når det gjelder bakgrunn. De har ikke flere bøker i hjemmet, de skal verken ta kortere eller lengre utdanning enn gjennomsnittet og foreldrenes utdanningsnivå ligger også nær gjennomsnittet for hele utvalget.

Norge i forhold til andre land

Internasjonalt ser resultatene for de to enkeltspørsmålene som handler om deltakende politisk virksomhet, mer variert ut. Når det gjelder vilje til å samle inn penger til en god sak, ligger de norske elevene over det internasjonale gjennomsnittet. Dobbelt så mange elever som i Sverige og betydelig flere enn i Danmark er positive til dette. Dette har antakelig sammenheng med Operasjon

Dagsverk, som setter slike innsamlinger inn i et fast solidarisk og organisatorisk system i Norge. I nesten alle land er jentene mer positive til å samle inn penger enn guttene

I sju land uttrykker mer enn halvparten av elevene som tok stilling, vilje til å delta i en fredelig protestmarsj. Sterkest er viljen på Kypros. Svakest er den i Slovenia, Russland og Norge. De norske elevene ligger ca. 10 prosentpoeng under det internasjonale gjennomsnittet. Av de nordiske land skiller Danmark seg ut med betydelig mer deltakerorienterte elever det enn vi finner i Sverige og i Norge.

Når det gjelder vilje til å samle inn underskrifter for en sak, er denne svakere enn viljen til å demonstrere i alle deltakende land. Sterkest er viljen i Chile, svakest i Sverige, Norge og Tsjekkia. I flere land er jentene mer tilbøyelige til å være positive til å samle inn underskrifter og til å demonstrere.

I de fleste land uttrykker bare få elever at de kan tenke seg å utføre ulydige eller illegale handlinger. Bare Kypros skiller seg ut med relativt sett høyere tall. De nordiske landene ligger alle under det internasjonale gjennomsnittet – slik mange i vårt land sikkert ønsker at de skal.

Blant dem som er villig til å ta i bruk sivil ulydighet eller ulovlige aktiviteter er det i alle landene en klar og merkbar forskjell på gutters og jenters vilje til deltakelse. Guttene er generelt mer villige til å ta i bruk disse virkemidlene enn det jentene er.

Hovedtrekk ved elevenes framtidige engasjement

Ni av ti elever i videregående skole svarer at de vil stemme ved stortingsvalg når de blir voksne. Og nesten like mange svarer at de vil forbrede seg til valg ved å sette seg inn i det kandidatene står for.

Relativt få elever (14%) sier de vil melde seg inn i et politisk parti, og færre (6%) sier de vil stille som kandidat ved lokalvalg. Den samlede viljen til representativ deltakelse hos de norske elevene i videregående skole er litt lavere enn den vi fant hos elevene i 9. klasse, og den er betydelig lavere den vi finner internasjonalt utenom Norden.

Mange norske elever kan tenke seg å samle inn penger til et godt formål, mens bare en fjerdedel kan tenke seg å gjøre frivillig arbeid i lokalsamfunnet. Flere elever i Norge enn i noen andre land i undersøkelsen er så positive til å samle inn penger.

Fire av ti elever i videregående skole svarer at de vil delta i en fredelig protestmarsj eller i et fredelig møte. To av ti elever svarer at de vil samle inn underskrifter til et opprop. Flere elever i videregående skole enn i 9. klasse

svarer at de vil demonstrere, mens færre regner med å samle inn underskrifter til et opprop.

De norske elevene i videregående skole må karakteriseres som lite aktivistisk orientert, og de er ikke særlig villig til å ta i bruk slagordmaling, trafikk-blokkering og okkupasjon av offentlige bygninger for å fremme politiske saker.

I noen grad ser elevenes kunnskaps- og ferdighetsprofil ut til være viktig for deres mulige politisk deltakelse. Det synes videre som om framtidig deltakelse ytterligere kan stimuleres gjennom et åpent klasseromsklima og ved å la elevene oppleve at de har innflytelse over sin studiesituasjon.

KAPITTEL 6	175
INTERESSE OG ENGASJEMENT	175
<i>Interesse for politikk</i>	175
Hovedresultater	175
Sammenlikning mellom skoleslag	176
Andre forskjeller i de norske elevenes svar	176
Interesse på klassenivå	177
Internasjonale forskjeller.....	177
Diskusjoner om politikk.....	178
Forskjeller mellom skoleslag	179
Andre sammenlikninger av de norske elevenes svar	180
Nyheter i mediene	181
Forskjeller mellom skoleslag	182
Andre forskjeller i de norske elevenes svar	182
Norge i forhold til andre land.....	183
Hovedtrekk ved elevenes politiske interesse og nyhetsorientering	183
<i>Deltakelse i organisasjoner og råd</i>	184
Hovedresultater	184
Deltakelsesprofil.....	184
Sammenlikning av skoleslag.....	186
Andre sammenlikninger av de norske elevenes svar	187
Aktivitetsnivå	188
Hovedtrekk ved elevenes deltakelsesprofil.....	189
<i>Framtidig politisk engasjement</i>	189
Hovedresultater	189
Framtidig politisk deltakelse	190
Framtidig representativ virksomhet	191
Forskjeller mellom skoleslag	193
Andre sammenlikninger av de norske elevenes svar	194
Hvem er de som vil gå inn i mer aktiv representativ virksomhet? ...	194
Norge i forhold til andre land.....	195
Deltakende politisk virksomhet.....	196
Sammenlikning av skoleslag.....	198
Andre sammenlikninger av de norske elevenes svar	199
Norge i forhold til andre land.....	199
Hovedtrekk ved elevenes framtidige engasjement.....	200